

GÉCZI JÁNOS

Teljes alakos kép



A Mala kapela után megváltozik a táj. A pára, mert nincs többé súlya, nem ugyanolyan módon nehezedik a hegyi erdőkre és a völgyekbe lefutó, fakó legezőkre, mint korábban. Fényes lesz és rebbenő. Az égbolt pedig lazúros rétegekké válik, holott csak az egymás mögött magasodó hegycsúcsok kontúrosak: fénycsíkkal rendelkezik mindegyik, az egyiknek kék, a másiknak barnás, s van olyan is, amely egy közép-európainak megnevezhetetlen árnyalatú. Ez a tónus percről percre változik, attól függően, honnan éri a lombok zöldjébe vont hegyoldalt a nap, s hogyan forgatja az ágakon a leveleket a szél. A magas erdő aztán, hogy a sztráda kettéosztódik, s jobbra Senj felé veszi a kanyart, hirtelenjében megalacsonyodik, a hegycsúcsok oldalán ki-kivillan a csupasz kőzet – a magas erdőből alacsony erdő lesz, amelyben egyforma magasságig nő a tölgyfa és a vadrózsabokor. S nem kell sok idő, nagy távolság, hogy a levegő ízében, a napsugár dőlésszögében, a kőzetrepedés növényeinek szagában és a meleg párájának minőségében az utazó fölismeri a mediterráneumot.

Délután kettőkor hagyta el az autó Budapestet. Fél hétkor az út mentén dróthálával bevont sziklafalak meredeznek, mókusbarna foltok, a terra rosa széltől meghagyott maradványai és cementszürke kőtömbök mozaikos felülete, s itt szerb lucfenyőcsemete, ott kanyargó hajtású szeder: a termése egyelőre zöld, a hőség nem pirította, nem is sanyargatta. Hosszú és még hosszabb alagutakban fut át a hegyek alatt az út, gépkocsisorban vonulnak az egymástól megkülönböztethetetlen turisták, vonzva a nagy, kék mágnestől.

A parkolók állapotából látható, nem régen készült el az országút, itt-ott talán be sincs fejezve. Fiatal suhángfák, összefirkálatlan falak, kellő időben kiürített szeméttárolók és tiszta mosdók, amilyenekre a sztráda peregrinusainak többsége saját hazájában már nem is emlékszik. Amúgy a vándorok között a sisteregre száguldók legtöbbször osztrák és német felségjelű kocsiban gubbaszt. Meglehet, az autókban nem osztrákok és németek türelmetlenkednek, a kocsik márkájából, a farára ragasztott felségjelből nem érdemes következtetni a tulajdonos nacionáléjára, lehet vendégmunkás is. Húsz éve pontosan tudtam, a Wartburgok és Trabantok, a Skodák és a Daciák merről érkeznek, ma erre nincs mód. Ifjúságunk és férfikorunk delének gépkocsijai eltűntek, némely példányuk pedig múzeumba került. Az Adria közelebb húzódott idővel Magyarországhoz, a szerencsésebbek

számára megközelíthető akár öt óra alatt. Ha Veszprémből indulok, éjjel, s gyér a forgalom, magam ennyi idő alatt vagyok Zadarban, Sibeniken vagy Rijekában.

Licki Osik után már-már megérinthező a tengerpart elé állt hegysor. Persze, legalább ötven kilométernyire vagyok tőle, de elég nagyra nőtt mindegyik csúcsa ahhoz, hogy ne távoliaknak, hanem kézhez közel esőnek hasson. Elöl kiterjedt fennsík terül el, néhány fantasztikus formájú szirttel, tölcserként elkeskenyedő töbörrel, s persze csárdával, amelynek oldalában bádogdobozszerű alkotmány nyársán forgatják a reggel leölt birkát, s várják a dúsgazdag éhezőket és pénzes szomjúhozókat. Hét órakor a rózsatüskéként felmeredő, terebélyes alapú, majd fölfelé keskenyedő és hátrahajló csúcsú sziklánál járok, s el nem tudom képzelni, mi az a dohánylevelű növény, amely látszólag ültetvényszerűen, holott nem, csupán kiterjedt foltokban nő, nagy leveleit mutogatva, a silány földön. A virágos gyeptől ítéelve egykor alapos eső áztathatta el a vidéket, s megnőtt a csenkesz, elvirágzott a murek, s fakósárga az elterpedt kutyatej. Ha fékeznek is és leállnék, a sztráda két oldalára kerítés húztak, nem lehet közelebből szemügyre venni az ismeretlen növényt. A vasoszlopokra kötözött, erős drótfonat az állatoktól védelmezi a közlekedőket, bár én erre egyetlen nagyobb testű vadat nem láttam, csak aprókat s azok is madarak.

Darabokra szaggatott monstruózus, sok tonnás kartonlapok, heverve egymáson: hatalmas sziklák, valamennyit az idő olvassa, a nap szíja, az eső mossa, a szél fakítja. S az újabb, félig kész, mert egycsövű alagúton, hosszabb öt kilométernél is, jobbról piros, balról sárga jelzőfények között kanyarog már a kocsi, derékmagasságban pedig kék fénycsöppök függnek és virítanak a falon. Gigantikus ventilátorok tolják, járásában egyirányúsítják a levegőt, párban állnak, és ha elhalad alattuk a gépkocsi, hallhatom, ha figyelek rá, a surrogásukat. S az alagút végével, alant, a felfénylő-kivilágosodó látvány alján vékonyka, fémfényű vonal. A tenger. Avagy a tenger színe fölé terülő vízpára.

A pára az. Fél nyolcra, a hűlő levegővel e réteg megvastagszik, de hiába igyekszik, nem éri el az eget. Amely továbbra is tömött, egybeöntött, ezüst linóleum, de immár rózsaszín is és világoskék is. Aztán rózsaszínes szürke. 33,4 fok. Az országút bizarr, absztrakt formájú elemekből összetákolt támfalak, elegánsan ívelt korlátok között fut alá a tenger szintjéhez: úgy látni, hogy itt minden a tengerbe csúszik bele, a térdig érő cserjéket dédelgető lankák éppúgy, mint az emeletes óriásbuszok, a sztráda lapos építményei, siklik visszatartatlanul az egyre nagyobb, szélesre terülő sós vízbe. A langy aquamarinba, amelynek belső világossága van, mélyéből csillog fel s belőle dereng a fény. S belefordulok magam is, a kocsival, a poggyással, a gönceimmel-nyúgeimmel együtt, ha nem vigyázok eléggé a fene nagy áhítatomra. Enyhe kanyarok, észre sem vehető emelkedők – a Pag felé eső, szív alakú szirtok és szigetek máris lomha, elnyúló állatokként hevernek a tengervízben. Emelkedik a hőmérséklet, tíz kilométer után, kétszáz méterrel közelebb a tengerszinthez két fokkal magasabb értéket mutat a felül-

járóra kifüggesztett, óriás hókijelző. Eddig nem láttam fügefát, gránátalma-fát, leandert se, nemhogy babért, gyompálmát avagy jenesztert. Sorolom a hiányukat, mert nélkülük nem mediterráneum a mediterráneum. S jobbra Zadar, azaz sok-sok elhagyott, hajdan szerbek lakta telek és ház, mementójaként a legutolsó háborúnak, kerítéstelenül, tetőtlenül, megomlott falakkal, füstösen, elhagyatottan. Land art alkotásnak látnám, ha nem emlékeznék a tűzre, nem látnám a füst nyomát s nem érezném a pusztulás bűzét. Zára, az illír-római-keleti gót-bizánci-horvát-magyar-velencei-osztrák-olasz-jugoszláv, majd újból horvát, joggal történelminek tekinthető városka északi pereme évtizede ilyen, nem úgy a belvárosa s mondén tengerpartja. Tavasszal két napot sétáltam át benne, voltam első közparkjában, rózsákat kerestem a Ferencesek kolostorában, a klarisszáknál és a múzeumokban, s nem jutottam be a domonkosokhoz, pedig itteni közösségük a rend magyarországi megtelepedése idejére esik, s ez ugyancsak feleltetné az érdeklődésemet. Az utat egybefogó kerítéseken kívül kőhalmok, mintha árokásás nyomai volnának, rendezetlenné teszik magát az utat is. Az ÖMV-kút mellett szintén zaklatott a föld, holott az osztrákok amúgy pedánsak.

S a machia! Cserjés-bozótos-magasfüves, könnyen felgyulladó és leégő növénytársulás ez a karszton, illóolajos levelű, keménylombú, setétzöld, poros, unalmas, holott a részleteiben ugyancsak mozgalmas. Azonban le kell hozzá gugolni. Akár gyermekmód, akár természetvizsgálóként, akár a művészet iránti csilapíthatatlan érdeklődéssel. Egyetlen módon azonban nem érdemes: hétköznapiul nézni. Akkor nincs a fűben kígyó, nem mászkál a skorpió, nem fordul ki a kő alól a dioclecianusi érme, az ezüst kódexcsat s a fehérre fakult birkacsont. Yamahás finn és észk suhancok csordája a sztrádán, integetnek a szemből érkező, ugyancsak yamahás finn és észk suhancoknak, hintáztatják a motorjukat, felállnak a pedálon, akrobatikus mutatványokkal szórakoztatják egymást, magukat, látszik, saját kiterjedésükön túlra nem terjed a figyelmük. Ez nem még zavar – sokkal inkább az, hogy nagyon magukra akarják a figyelmet vonni. Be akarnak a figyelem centrumába állni, s ott sütkérezni, ezért minden mutatvány, céció és maguk s mások számára is akár halálösszeesésbe váló akrobatika. Ők, úgy vélem, biztosan nem fogják megnézni ezeket a macchiai lakótársaikat e földön, számukra elég elfoglaltságot ígér a masina (Masina. Forгатom a nyelvem alatt a szót. Talán még több is van ebben a szinte-egybeesésben. Az autó – sajnos nem a motor – ugyanis olaszul machina. Egyetlen betű különbség.), amelyen ülve és állva és heverve száguldoznak. A halál bukósisakos angyala bámul mindegyik trikóján.

Úgy látom, Tisnóba nyolcra érkezem. Persze, ha nincs felhúzza a szárazföldet a szigettel összekötő híd, hogy alatta áthaladjon egyetlen fehér vagy kék szárnyú vitorlás, vagy átszáguldjon néhány ki tudja, honnan előkerült motorcsónak. A kabócák a sztráda kapunál már cirpelnék.

S reggel sincs más dolguk. Ahogy belemártóznak a pineák a tenger alól föl-emelkedő Nap fehér fényébe, rázendítettek, s cirpelésük, amelyre ébrednek, az idő

előrehaladtával recsegővé s már-már elviselhetetlenné fokozódik. Nincs más, mint elfogadni, megszokni, s így visszatolni a háttérbe ezt a hangot. Az esernyő-fenyőkről gyanta csöpög, nagy szemű, lassú gyantaeső potyog a sátorlapra. Bele-nyúlok egy aláereszkedett vörösméz-cseppbe, kóstálom terpentinszagát, görög retzinákra emlékszik az orrom, s a ragacsot nem tudom lesikálni a bőrömről. Minden hozzáragad az ujjbegyeimhez, s összemaszatom a kávésbögrét, a klaviatúrát a komputeren, a szappantartót és a nadrágomat. A megoldást az jelenti, hogy a fenyőtű törmelékébe – száraz tűk rozsdás morzsaléka – nyomom ujjaimat, s annak segítségével, vele együtt dörzsölöm le a ragacsot, majd pedig a porba mártom, s teszem ezt többször, mígnem ugyan porosnak, de a gyantától tisztának nem minősítem magamat. Az automat arrébb kell tolnom, el a fenyő alól, az olajfák közé; nem baj, ha ezekben a napokban nem marad árnyékban.

Tegnap este, a sztráda kapu után nem sokkal, a tengerpartra hektikusan kanyargó út néhány apró, kevés házból álló településen haladt át. Gyümölcsöt és zöldséget árultak mindenhol, tálnyi szilvát ajánlgattak, görögdinnyét, paradicsomot, uborkát, fehér héjú gyöngye hagymát, padlizsánt, cukkínit, megymást, és öklömnyi, rücskös felületű tököket. Egy útfordulóban kőbányába akadt a tekintetem, sok-sok zúzalékpiramis között épült teherautó-mázsára; festménynek is, fényképnek is alkalmas ipari telep ez. S mindent szürkésfehér por fedett. Beborította e kísérteti világot a levegőből kihulló por, amely ráült és feltapadt a falevelekre s a közlekedési táblákra, a futurista karakterű mérlegházra is; a dolgok itt mintha mindig e fehér és puha és vékony, a tárgyak kontúrjaira nem vágyakozó, a formákat el nem leplező gyapjúsövet-burokra vágytak volna. Meg is rettenek. Irreális, holdbéli a mediterrán tengerpart unalmasságában is izgalmas, mert talányt rejtegethető képében a hirtelen megnyíló, résnyi, porfehér látvány. Egy metafizikus festő, mint Bojan Bem, vagy a tengerparti fenyőt, kis szemhéjú udvarházakat festő Carlo Carrà az efféle látványnak bizonyosan örül. A kocsni robog tovább, a kifakult terület után a római rom, az északi poldervedékre emlékeztető, agyonművelt és mégis szegényes, kisparcellás kertek, majd a szabdalt szélű tenger, a természetes harangtorony, a búcsújáróktól elkoptatott, széles lépcsősor, s a domb oldalában a templomocská, mélyében a Tiziano-szentképpel.

A pineagyökerekkel átszótt sziklás domb felett három dolmányos varjú kering. Kissé elől az egyik, míg a két másik, a fiatalabbak, a röpködni tanulók lemaradva, hol oldalra sodródva, hol meg-megbucskázva s a föld felé zuhanva röpdösnek. Az öreg madár a széllal viteti magát akaratától és lelkesedésétől vezérelve abbéli buzgalmában, hogy a kicsinyeit a szüntelen erősödő-gyengülő, változékony légmozgásban megtanítsa a vitorlázásra, vagy legalább hozzászoktassa őket. Némán iparkodnak, a vezérmadár olykor visszakanyarodik följük, a fiókák feje fölött lebeg, s így köröznek-hullámoznak a sziklás erdő felett: ott bizonyára állandóan örvénylik a híg levegő, s látom, vele a szemét és falevelek.

A kabócák délután egykor is ricsajoznak. Úgy emlékszem, ilyenkor a ciprusi, a krétai, a hellén, a spanyol, a dél-francia avagy az itáliai aprójóságok már hallgatnak, és nem törődnek azzal, hogy ugyan akad-e betolakodó a maguk számára kiszemelt fenyőgallyon, s hogy a nőstény, akit amúgy vonzónak és utódnemzésre leginkább alkalmasnak találnak, átmászik-e a szomszéd hímkabóca terebélyesébe. A hőség uralkodik a kabócák országában, s ha Celsius herceg bizonyos magasságba hág, egyben kuszt is parancsolj. Amúgy egyszer, ha jól emlékszem, Korfun, egyetlenegyszer találkoztam olyan – amúgy talján – leányzóval, aki képesnek mutatkozott a kabócákon uralkodni. Délután, szieszta közepén, hogy nem tudott elszenderedni, a faárnyékból, mintha sátorba vagy szobában lenne, kiüvöltötte az önfeledten zenélő fenevadaknak:

– Basta!

A jószágok elhallgattak. Meg se szólaltak többé, aznap mintha vihar tört volna ki felettük. A lányra, fekete haján és sasorrán túl, amúgy nem emlékszem: összeszűkül a múltam iránti érdeklődés tere.

Folyik a szememből a könny, s az orrom is híg váladékot termel. Reggel, az első úszás után tetőtől talpig bekentem magamat 20 fényvédőfaktoros krémmel. A szemem ettől menten égni kezdett, s dőlt belőlem, mint csapnak a szokása amúgy, ahol csak lehet, a lé. Majd meg koponyatetővel a tengerpart betonfalának ütköztem, háton úsztam annak, mintha ez lenne mifelénk az úszói szokás. Órákon át türelemmel vártam szemem és fejem irritációjának enyhülését, a kékgagyló mellé járó száraz fehérbor s az ebéd utáni száraz veres ehhez ugyan nem járult értékelhető móddal hozzá, de ahhoz igen, hogy délután mély álomba zuhanjak. Vasari könyve, amelyet magammal hurcoltam, hogy végre elolvassam, várhat még arra, hogy felcsapjam, s titkaiban megmártózzam. Most az álom egy feneketlen kút mélyére hullajtotta.

A délután végére a könyvet persze elolvasom, ébredés után felhozom a mélyből, kiemelem a levegőre, megmártom a lapjait a fényben és ugyan élvezem Honti Dezső fordítását, de a művel elégedetlen maradok. Nem érzékelem a szöveg színeiben a mediterráneum koloritját, erre a reneszánsz biográfusnak valahogyan nem terjedt ki a figyelme. Avagy, másfelől közelítve, a „couleur locale” fogalmát ekkor még nem termelte ki magából a művészet, majd csak a (pre)romantikában fogja, Burns-szel, Walter Scott-tal kezdődően.

A fenyőfám alatt ülve egy madár jelenik meg. Nem pintyféle, azt a csóréról megismerem, hanem idegen és rigó-fajzat. Aprólékosan kidolgozott, sávos mintázatú szárnya a szürke és a fehér sok-sok változatában pompázik, s a visszametszett olajfa ujjnyi hajtásait tipegi végig, módszeresen szedegetve össze a rovarokat. Mozdulatlanul figyelem, de őt az se zavarná, ha lengetném a kezemet avagy, mint a közeli osztrákok teszik, jódliznék. Megszokta az embereket, s amúgy is éhes, s az éhség hajtja, ezért szorgosan keresi a táplálékát. Úgy járja végig a lengedező gallyakat, mint én a könyvet, a festő festés közben a képét, olyan sor-

rendben és módon, ahogyan legjobban bírja. Azzal a madári eljáráson, amellyel rendelkezik – adriain, vagy kornatin, vagy Murter-szigetin avagy tiszóin –, amelyen természettel megáldott s amelyen könnyedén képes, ékes és hosszú lépésekkel néha, néha pedig totyogva, körmondatokat forogva, a választékos farokbillentések s a madárfej-biccentések egyéb díszeit meghagyva azoknak, akiknek nem áll, mint nekem, csőrükben jobban a nyelv, mint a festő kezében az ecset, és fejük sincs másra, mint arra, hogy megfigyeljék, mit tesz az éhes madár, amelynek se hangos éneke, se kihívó tollöltözéke. A madár, figyelem magamat, kényesen átlépdel a szövegbe, a saját tulajdonú olajfájáról a saját tulajdonú mondatomba, és továbbra sincs meg, nem kerül elő a neve. Ámbár az azonosítatlanság leplét nem most, szóról szóra haladva előre a mondatban, hanem majd akkor teríti magára, amikor valaki – bárki! – beleolvas e szövegbe, azaz belém, s a szövegből nem tekint vissza (nem tekint ki rá) az a hangyákat és pajzstetveket és bogarakat bőséggel felcsipegető énekes, amely szorgoskodik körülöttem, s nem törődik se a tengerrel, se a gyantát csurgató pineával, sem pedig azzal a hőségbe mint forró aranyba befoglalt izzó embertesttel, amelynek a megnevezésére az én nevem használható. E madártól akkor hátrál el először az alakja, amikor befejezem a mondatot, s akkor másodsor, amikor az olvasó kinyitja a mondat kalickáját, s ez az olajfán látott, s így tulajdonságokkal ugyan rendelkező, de számomra névvel azonosíthatatlan lény messzire röpi.

Tisno túlsó oldalán ifjú korú fenyvessel borított hegyoldal, s a tengernél negyvenöt fokosan heverő, irdatlan, betűvel teleíratlan papírlapok: tengeri eredetű üledék-rétegek, ma sziklák, amelyek réseiben satnya koronájú növényecskét nevelő lassú gyökerek kúsznak. Szürke-rózsaszín árkus papírlapok a tektonikusan elrendezett papírgyári szeméttelen, fölöttük jószagú, miniatűr erdő. Estébe hajlik az idő, amikorra besétálok a vidéket: pisztáciabokrok, csikófark, pirítógyökér és hunyorgó csillagok. A lián levelein fehér foltok, aknázómoly rágja az epidermisze alatti növényhúst. A tenger felszínén egyidejűleg három hullámlás figyelhető meg. A mélyvíz felől érkező, a partot óvatos mozdulatokkal ostromló nagy hullámok keresztirányban is rengenek, szeretők bőre ilyen finoman remegő a simogatástól, s a kettőt mintegy felülírja a harmadik, a fény okozta, szupernaturális villogás. S a vízből kiálló sziklákat fenyőzöld színű, politúrozott tálca, de nem is tálca, kemény, fényes, áttetsző, testetlen lakk tartja fenn, amelyből ép-pencsak a keskeny perem észlelhető.

Ilyen, éppen ilyen színű lepke száll az éjjel kezdetén az asztalt bevilágító fényre. Kezdeni akar valamit az életével, de hogy ne tegye, elfúvom a gyertyát.

Tizianóról, akit amúgy a képzőművészeket születésük időpontja szerint bemutató könyve legvégére tett Vasari, egyetlen szépséges mondattal emlékezik meg. Ő az a szerző, aki nem csak a mondatai alakítása révén ítélkezik, hanem a mondataival felvezetett ítélkezésével. Bikát vonsoznak így föl a bárd alá.

Kissé gyanús számomra Vasari, hiszen nem természete révén, mint inkább képzettsége foglyaként moralista. Aztán visszakozom máris: Vasari milyen is pontosan, nem könnyű megállapítani, mert a szövege hol ilyen, hol meg nem.

Annak kapcsán, hogy Tiziano megfestette a Nápolyban lakó V. Károly császár képét, ezt tartotta fontosnak feljegyezni: *Ettől fogva Tiziano teljes alakban kezdett festeni néhány arcképet, amint ez később gyakori divattá is lett.* Látom e mondatban azt, amit Vasari biztosan nem: olyan pillanatot ragadott meg, s ehhez kevés írótt juttat a szerencséje, amikor egy új ábrázolási mód született, amelynek nincs, mert még nem is lehet meg a neve. Az egész alakos kép itt még portrénak látszik. S nyilván Vasari számára az is. Nekem és mindazoknak, akik Tiziano után születtek, s őt a maguk műveltségét kialakító, figyelemre méltó civilizációs tényezőnek tudják, teljes alakos kép.

Mindezért mégis jó a mondata, s tetszik. S minden más mondata rossz – legyintek, de csak a hőség miatt vagyok ilyen kíméletlen.

Ezért az egyetlen mondataért szeretem most Vasarit. Aki amúgy, mint minden félresiklott pályájú, ezért önmagát könnyedén sikeresnek látó művész, önhitt és megfellebbezhetetlen kijelentések kerítése mögé vonul. A mondata amúgy csupán a művészet- és művelődéstörténészek számára fontos, mert kijelöli az előtte és az utána történt festészet két alakulatát. De nem a mondat a felelős, még csak nem is a mondat szerzőjének okossága, azért a pontfényért, amely a kijelentéséből elővillan. A reneszánsz és az azt követő kor gondolkodása és nyelvhasználatára közti különbség miatt sugárzó ez a beszéd. Jó, hogy megfénylik, s éppen úgy, mint az ismeretlen nevű madár szemén a fény, mint tengeren a halolaj.

Reggel hét órára harangoznak. A nevenincs madár tegnapi útját követve sze-degeti egybe a reggelijét, s hozza a párját is magával. Nem tudom megkülönböztetni, melyik a tojó és melyik a hím, emberszem számára egyformák, nem támaszkodhatom biológiai ismereteimre se. A madaraknál, az utódnevelés érdekében, azaz hogy a ragadozók elől rejtve maradjon a családja, a tojó olvad be a környezetbe, a hím pedig, hogy magára vonzza az üldöző figyelmét, s az inkább őt kövesse, a feltűnőbb. A kabócák a harangszóra ébrednek, majd burukkolásba kezd a közelben, majd távolabb két, területét egymástól hevesen féltő örvös galamb. A szemeteszacskó körül, a földön, a csontszínű és -száraz olajfalevelekben feketerigó turkál, fölajzva keresi az avarban mindazt, ami ehető, s akkora zajt csap, mintha nagytestű és fontossága tudatában élő ragadozó fenevad lenne.

Tiziano a világi életben hatalmasok reprezentációjához készítette, mert leginkább abból élt, a kellékek egyikét, az olajképeket. Pápa, császár, fejedelem, mindegy számára, lehetőséget adtak a munkára s pénzt a munkán kívüli életre. Végtére ugyanolyan, a megrendelő érdekeit szakavatottan kielégítő feladat az egész alakos portréfestés, mintha másvalakik számára szentképeket készítene, amelyek, ha zárdában, kolostorban, templomban, kegyhelyen vagy egyéb vallási színtéren is állnak, ugyancsak a kép igénylőit és tulajdonosait reprezentálják.

Az egészalakosságnak persze más ábrázolási eljárásai is ismertek. Az egyik Medici például, hogy megmenekült az ellene tervelt merényletben és életben maradt, elkészíttette egy ismert mesterrel, olyannal, akit mi, kései utódai szobrásznak nevezünk, három példányban is előállíttatta életnagyságú viaszszobrát, s magát azokkal képviseltette a későbbiekben. Persze csakis a vallási eseményeken. Ilyeneken mutatkozni, még ha másolat segítségével is, ekkor bizonyítóbb értékű, hatásosabb volt, mint a közösség egyéb terein. A regnálás dokumentumaként és a sérthetlenségre emlékeztető tabuként amúgy egyként értelmezhetők e tempomba elhelyezett tárgyak.

Vasari szövege jóvoltából előkerült az a pillanat, amikor a donátor nem a szentkép sarkába festtette bele magát, hanem életnagyságú másával akart inkább jelen lenni, s bizonyára a közízlés jóváhagyásával, az érdeklődők kíváncsiságát kielégítve s mindenki meglepedésére. A személy értéke így is hangsúlyozódhatott: megnövekedett akaratot példázta eszerint a teljes alakos festmény? Avagy így vált a kép dokumentum értékűvé?

Reggel van ismét, mert a mediterráneumban pontosan megismétlik magukat a napszakok. Nem törekszenek a változatosságra. A három dolmányos varjú gyakorlatozik. Mégis, mintha otthonosabban élnék légi terüket a kicsinyek, hol jobbra, hol balra billentett fejjel néznek maguk alá, le a mélybe, amelynek alján többek között magam is ülök, és donátorként magamat is odaírom a szöveg képes sarkába, számos embertárssal együtt kucorgok egy kempingben a magam fémlábú, könnyített szerkezetű székén, s ölemben számítógép dorombol. A varjúanya, a károgaást abba nem hagyva, kitartóan, merev nyakkal, mozdulatlan fejjel teszi meg nagyívű köreit a kiserdők fölött, mögötte ivadékai. Gyönyörűséggel nézem őket, külön sajátosságát kutatom a madár- s minden tudatlan lelkű nemnek, mely önmaga létezéséről semmit se gondol, éppen ezért nem tarthatja azt, hogy annyi a létezése, amennyire ahhoz ragaszkodik, és azt tetteivel magasztalja. Híre, becsülete és dicsősége nem annyi e három madárnak, amennyit magam érzékelek belőlük, s gyarló módon az amúgy setét tollazatú lényeket fekete betűkbe csomagolom, hanem más, olyannyira, hogy annak másságáról nem is lehet, ezért nincs is mondanivalóm. Ami nekem mutatóvány, nekik nem az.

A 15. századi novellista, a salernói herceg udvari embere, a humanista udvaronc Masuccio Salernitano egyik naiv és bájos írásából arról szerzek tudomást, hogy a buzgó keresztény beteg úgy jár el helyesen, ha bajában két csodatevő vértanúhoz, Szent Ciriushoz és Szent Jánoshoz folyamodik. S ha e szentek, túl minden orvosi küszködésen, segítenek, akkor a lehetséges fogadalmak egyike az, ha viaszszobrot készíttet a hálás fohászkozó, szakasztott olyat, mint a meggyógyult szerve, s azt szentséges színűk elé minden évben odaállítja. A készítmény helyettesítő szerepe kétségtelen.

De hogy mióta szokásos az embernek magát helyettesíteni, azt pontosan nem sejttem, csak azt tudom, hogy pótlékként használja az írást, a képet, sőt a min-

denféle trópus is erre való, amelyet a köz- és a művészi nyelv fölhasznál. Amikor én jártam egyetemre, és tanultam szemiotikát, akkor egy elég kiterjedt hadjárat folyt az ellen a korábban bevett nézet ellen, hogy a jel valamit helyettesít. Példák sorával bizonygatták, hogy természetesen nem helyettesít, hanem utal, hivatkozik valami másra, a jelöltre, de semmiképpen nem helyettesíti azt. Most mégis azt hiszem, mi több tudom: van, hogy az ember magát helyettesíti a jellel.

Szóval egyszerre két úton is kezdje az igazságot kereső megközelíteni egyetlen igazságát? Valami ilyesmit hüvelyezek ki a salernói Masuccio szövegéből. A gyógyulását az érdemeli ki, aki tesz érte, s tevékenységében nem együgyű. Azaz egyidejűleg több szent ügyét is szolgálja, Ciriuszét és Jánosét, s végezetül, hogy el ne felejtjük, a magáét.

Ami pedig azt illeti, mind a félalakos, mind az egész alakos portré: a teljes alakot hivatkozza.

A kempingben a csehek és a német ajkúak megépítették a saját telepüket, ahol bérelt motorkerékpárral cipelik a mosatlant a lakókocsi és a konyha között, kerekezve suhannak a boltba, mi több, két keréken közelítik meg felfűjt gumiból készített motorcsónakjukat. Ők azok, akik a lakókocsijuk mögé szerelik csónakjukat és motoros sárkányrepülőjüket, s a tetejére gurnikkal kerékpárokat kötöznek. Ők, akik messzi tájakról magukkal hozzák a parabolaantennát, a csinosan megépített kutyaólat, a művirágokkal ékes óriási, ámbár mű-cserepeket, továbbá a műgyepet és az összehajtogatható, ezért praktikus kerítést. Hozzák magukkal az emberlétüket bizonyító másolatokat. Nyilván ilyen vagyok én is számukra, a magam elé tett könyvvel, borospalackkal, műanyag tányérkámmal, amelyben hol egy alma, hol pedig görögdinnyeszelet van.

A tenger azonban szép. A víznek ezen túl nincs oka törödni semmivel.

Ma elmegyek abba a tulajdonosától elhagyott otthonba, ahhoz, amelyet tavasszal fedeztem föl s szerettem meg. Amelyet a gazdájától elkívántam. Az épület valamivel talán több, de száz éve biztos, hogy megépült, ennek ellenére mindkét emeletnyi magasságában, mint görögdinnye, ha késhegyet böknek belé hirtelen, kettéhasadt. Ha majd az enyém lesz, avagy az enyém is, a legelső dolgom az, hogy drótkötéssel összehúzzuk és megerősítjük a falait. Amúgy sárga vakolatú és piros cserepű lakóház, s a helyi szokáshoz híven körben nincs ereszcatornája. De van elől és hátul kiterjedt terasza, s az egyik, a kisebb előtt udvar kőfallal körberkerítve. A ház akár a Pó alföldjén is állhatna, de Marokkó tengerpartján ugyancsak láttam hasonlót, továbbá Korfun és Cipruson. Az benne a lenyűgöző, hogy a mediterrán térség bármely szegény pontján megállná a helyét – ha lehetne úgy szállítani, mint a Casa Laurentianát, Szűz Mária loretoi házát. Ez éppen a Murter-szigeten terebélyesedik, a középkorinak tűnő harangláb tövében, a tengertől száz méterre. Ágrólszakadtak lehettek az építői, pénztelenek a későbbi tulajdonosai: az épületen minden egyszerű, a legapróbb részlete is funkcionális, persze, ha lennének apróbb részletei, mert amúgy nincsenek. Ajtó, ablak, párkány, lépcső,

falak. Mindössze ennyiből szerveződött tökéletes volta egybe. Könnyű lehetett Giacomo Ballának, Marasconak, Enrico Prampolininek, Boccioninak, Ballának, a futurista képeket a nincstelenség és a puritánság alkotta helyettük meg.

A ház udvarán korong alakú, félig feltöltött vízü gumimedencében korpulens férfi és német madonnányi asszony pancsol. Följük hajol a rózsaszín virágaival dicsekvő, kusza leanderbokor, Dürernél se látszana kecsessége szebben, s e növénynél közönségesebb oleandert el se tudok képzelni. Az udvart amúgy kötélről alálógó, gusztustalan állagú törölközők, mocskos lepedők és bűzhödő konyharuhák árnyékolják, sikertelenül, mert a hőség fejtetőnél magasabbra csap föl. Az árnyékot adó féleresz alá húzott sörasztalon mosatlan edény, zöld békalábak, búvárszemüvegek és pipák.

Megrándul a gyomrom, össze is szűkül a gyomorszájam: máris elvették volna tőlem a házat?

Annyi mindennel megnevezhető valami – egy rovarokat szedegető madárral, egy viaszbuval, egy kegyképpel, egy tengerparttal avagy az élményeit leírni szándékozó íróval, közbenjáró szentekkel, valaminek az óhajlásával s akár a hiánnyal, hogy ebben a mindenségben könnyen elvész az értelmet kereső, képek, hangok, szavak, ízek, szagok közt avagy a betűkben és mindenféle érzéletekben kurkászó szemlélődő.

A kávém fémpohárban áll. A fémpohár kettős falú, holland termék, úgy tudom, a Hema áruházban vásárolták. Pihekönyű, ennek ellenére erős, nem horpad, nem törik, biztonsággal szállítható. S hosszú ideig tartja a belé öntött folyadék hőmérsékletét. A kávém azonban hűlőfélben, hiszen visszaolvasva a szöveget javítgatom, s nem jut idő a frissítőt meginni. Ha felbukkanok a szöveg lucskos, mélyvízi világából, s a frissítő után alá-, azaz visszamerülök, az esszé közegében nehézkes lenne fellelni ismét az úszás, a merülés és a lebegés élvezetét.

A könyv, amelyet olvasni készítettem ki, lapokra esik, mert szétolvad a napon. Jó lenne azt képzelni, hogy mindattól, ami benne van. Ami a lapjain áll, amiatt. Egykori barátom írta – most jelent meg e terjedelmes műve, és keresetté vált, felfedezték maguknak az olvasók, magam is köztük, éppen a könyv ünnepén, akit, hogy megbántott, több, mint tíz éve meg nem keresek. Képzelem, belülről feszítette szét valami a könyvet, talán a hangyabolyként nyüzsgő, apró termetű betűk, talán az enciklopédikusan összegyűjtött csipkék, karfiolok, flamingók és a fehér alkoholgőzként vagy illóolajpáraként robbanékony párlata, amelyet magába ivott a papír. Vagy az Adria lenne az, amely nem engedi a könyv borítóját felcsapni, hanem napfényt küld, tűhegyeset és pengeéleset és szelet, hogy szétszereljék a kötetet, kiemeljék a borítójából a belsejét, példázza úgy is azt, ami a példa?

A könyv itt rombolódik meg a szemem előtt. Miként a ház is, amelyben, mert úgy vélem, tudok, majd élni akarok.

Déli 11-kor azonban már a házban téblábolok. Végtére emiatt érkeztem másodmagammal Tisnóba.

A malvázia, amelyet csúnya, zöld palackban s söröskupakkal lezártan árulnak az áruházakban, nem a legolcsóbb bor. Amikor a *Rovinj21*-et írtam, a pulai félsziget varázslatos kisvárosában, a márványból épített, kecskeólból átalakított szálláson, sokszor ilyen bort ittam. Meg is feledkeztem erről, amikor Hans Sachs sok farsangi komédiájának egyikében azt olvastam, hogy Farsang uraság nem tud eltelni a francia és talján borokkal, s az utóbbiak között mindenkifelett a malváziait kedveli. Amúgy a tanult német dalnok is szerethette a *malváz*t, mert több darabjának borissza hősével is megemlegetteti.

Magam ugyancsak ittam malvaziát, nem is keveset: kis segítséggel egy egész litert, azt gondolom, rám legalább háromnegyed liter jutott. Könnyű bor, az éjszakának se árt. A borivás oka pedig, hogy az ingatlanügynök képtelen volt időben összehozni a találkozózt a Magyarországról jöttek és a tulajdonos között.

Ma estére azonban, s ez az öröm jele, rozét vehetek, az édes görögdinnye után ez az illó bor. A hőségben nem lehet mást, mint gyümölcsöt falni, estére maradhat a száraz, könnyű, beszélgetéshez teremtett bor.

Ehhez képest és a negyven fok ellenére két pohárka szilvapalinkát is elfogyasztottam. Szlavóniait, amely zöldessárga színben ragyog, régi, lúdneyakú üvegből tölti az élém tolt pohárba a házigazda, s mellé illatos és savanykás almalevet. Ülünk a féleresz alatt, a német madonna és fürdőtársa elillant valahová a kietlen ház udvarában. Nem indul a beszéd, nem az alku, egymás kóstolgatása sem, ehhez érkezik a szesz segítségül.

A szlavóniai ember nyolc éve vásárolta az épületet Vjekoslav Kalev örökösétől. Kalevék 1904-ben építették a hetven négyzetméternyi alapterületű, kétemeletes kőházat a 360 négyzetméternyi telken. Vastag falú, pici nyílászárókkal ellátott, zöldre mázolt zsalugáteres, a teteje az egyik végén csapott, a másik végén tűzfalas tetőzetű, takaros dalmát épület ez, szerény és cifraságotól mentes. Kalev, mutatja büszkélkedve a ház tulajdonosa, a tenger mögötti második sorban álló, szomszéd utcácska közeli házában született, s ezt is a szülők építették, s a fiuk itt élt, amikor tehette. Az ismertebb irodalmárok közé tartozik, bár nem tudja, tanítják-e a verseit az iskolákban. Mindenesetre arra érdemesnek tartották, hogy a horvát akadémia a tagjai közé válassza, talán numizmatikai ismeretei miatt. Utóbb fölfedezem, az utcafronton, az emeleti ablak fölötti mészakőablakról leolvasható az akadémikus poéta neve, de hogy érdemei, avagy a ház tulajdonlása okán-e, nincs időm kideríteni.

A ház, ahogy ismét és ismét bejárom, akárha egy közép-itáliai festő képének része lenne. A végtelenségig redukált minden zuga, a széles oromzatú, fényesre koptatott kőteras, a szuvas falépcső, a lekerekített élek és a sarkok a mennyezet és a falak találkozásánál, a tetőtér kör alakú szellőzőnyílása, a kétszárnyú, széles, ámbár alaposan megromlott pinceajtó előtt, merthogy a tenger felé lejt az út, a mészakőből faragott vízvető, amelynek az a feladata, hogy zivatarok esetén megakadályozza a csapadék beömlését. Ne a mélyen fekvő, s nyilván ettől hűvös pin-

cébe zúduljon be az eső, s áztassa el a terményt avagy a raktározott holmikat, hanem iramodjon tovább, a tengerig.

A rozé sibeniki készítmény. Száma is van neki: 63895. Sibenik hirtelen vált egykor fontossá számomra, reneszánsz épületei, különösen székesegyháza miatt, amelynek építéséhez a veszprémi várkapitány is hozzájárult, a hírnevét mára elvesztő Verancsics Faustus.

Ideje lenne annak, hogy megtörténjen a helycsere. Egykor a szótáríró, harci gépeket és ejtőernyőt fabrikáló mester, Verancsics költözött át a Balaton-felvidéki városba, most egy veszpréminek: nekem lenne illő ideköltözni, s éppen azért, mert tisztában van, s kötetet is szerkesztett róla, ki volt Verancsics. Ámbár, tudom, Verancsics Veszprémet hamarosan elhagyta, s Prágában kötött ki, Rudolf császár alkimista udvarában, s talán Keplernek segédkezett, így ha az ő kalandos sorsának fonalát követem, ámbár visszafelé haladva, akkor legvégül abba a városba kell kerülnöm, ahol ő még Sibenik előtt tartózkodott. Talán a Kornati-szigetcsoport Murteréhez nagyon közel eső Prvic-szigetre, ahol vidéki háza állt? Talán Rómába? Talán Velencébe?

Számomra mindegy, állok a sorsom elé. Meg kell keresnem az engem legpon-tosabban elfogadó helyszínt.

A bort, amelyet erre a napra vásároltam, nem tárolták megfelelően, a színe rozsdássá fakult, az állaga megtört. Nem figyeltem az üzletben, megtevesztett, hogy a bolt légkondicionált. Éjjelre nyilván lekapcsolják az árudai hűtést, s a palackokban megmelegszik s elromlik az ital. Lassan elpattanó buborékok ülnek ki a pohárba töltött folyadék tetejére és karimájára, ráadásul a gyöngyök eltérő nagyságúak. Sejthettem volna előre, ha másból nem, hogy ennek a palacknak a száját is söröskupak koronázza. Nincs mit tenni, dohogok, a dalmát borkultúra tönkrement, azaz alkalmazkodott a modernkori vándor népek igénytelenségéhez. S a csillagfényes éjszakában nekivágok a falu útjainak.

Az egykori halászfalu a sötétben visszaszökött a nyaralóhelyre, és most hol egy zsákutca végén, hol a felnyíló tekintetű ablakok kávájára telepedve a régi formájúvá rendezgeti magát. Zilált ugyan, mert a lapos tetőcserepek és kőlapok helyén sablonnal formázott betoncserepeket talál, s azokat mégsem bonthatja el, az egykor szárazon emelt kőfalak réseit cement tölti ki, s a földszinti szobákban butikok, pizzériák, halászhálókkal teleagatott kocsmák, játéktermek és bárók működnek, megmosolyogtató módon mind nyomorúságos és becsvágy nélküli. Ahová nem jut villanyfény, a keskeny átjárókba, az összevissza épített házak között kanyargó sikátorokba, az öles kőkerítések fülkéibe, a nehéz illatú fügefabokrok közelébe, ott érzékelem, ezen a településen emberek is élnek, nem csak izgattottságuktól nagyhangú, kigyúrt izmaikat megfeszített, zsákmányukra váró átutazók.

A híd előtti négyszegletes, ennyiben délszakias tér, benne autóparkoló. Baloldalon kellemes palotácska, máshol múlt századi, szocialista betonból öntött

házak. A közök, lépcsők és gyilokjárók közül a templomhoz vezetőt választom ki, virágüzlet jelöli a torkolatát. Néhány lépés után körülölel a helyi csend, macska nyávog, alacsony hangon lamentál valaki, vélem, árkos szemgödrű nő egy ismeretlen némának, családi vacsoránál egybegyűltek csörgetik az evőeszközt, és némelykor felkiabál egy magából kivetkezett kabóca. Nincs senki más kabóca, aki folytatná a ricsajt, hát szüntelen megszegyenül, de ezt a szégyent se viseli el sokáig, mert újra harsog. Távolban mobiltelefonok kórusa. Borszag ragadja meg az orromat s vezet be az elhanyagolt külsejű ház kimérésébe. Az épület közepén kocka alakú, ezért magas terem, olyan megtermett, hogy a felső lakószintből is magának követel egy jókora darabot. Galéria fut körbe ott, rácsain ruhák lógnak. A falon régi fényképekről készült másolatok, naptárból vágják ki mindegyiket. A ház két bora között, mint bünt elkövetők közül a tanú, választhatok, a hordószagú vörös és a penészszerű rosé egyike se vonz. Nincs lehetőségem a menekülésre.

A fényképek a híd környékén készültek, az ezerkilencszáztíz–húszas–harmincas években. A híd vasszerkezetű, s ha el akartak úszni alatta a vízi járművek, leemelték és a negyedkörben futó sínen elforgatták s keresztbe állították. Délután, öt felé, amikor szokásosan felhúzzák a hidat, tapasztalom, ez az ügybuzgalom mind a mai napig megmaradt, függőlegesen áll a parton. Csupasz árbojú hajók vonultak alatta, lelki szememmel látom, miként csap le rájuk a híd kalapácsfeje, s mint szöveget, hogyan veri, sulykolja mindegyiket bele a tengerfenékbe. A híd csinos volt, inkább játékszerű, mint ipari forma, manapság is látható hozzá hasonló az elhagyott hegyi serpentinek völgyet átvágó szakaszain, vagy gyors folyású víznek patakvágata fölött. A fényképek tanúsítják, a főtér helyén házak emelkedtek, emeletes volt mind, a tetők alatt lakótérrel. A bormérő asszonyoság férje, a Hruscsov-képű öregember, egykori tűzoltó a képek rejtélyeit magyarázza. A hídra bomba hullt, s a szétporladt, szerteszagotott házak helyét soha többé nem akarták beépíteni. A tértől azonnal jobbra, abban az épületben, ahol a posta működik, s ahol, eddig úgy véltem, valami községi elöljáróság fontoskodhatott, a börtön állt. Zadtartól Sibenyikig ide zárták az elítélt bűnözők valamennyiét. A karcser kerítése a tengerpartra futott – ahol ma a hullámoktól gyakran vizes, keskeny betonút kanyarog. A tenger látványát a börtönlakók elől elfalazták.

A templom harangtornya alapján igyekszem a valóságban is föllelni helyszínt. A Tudjman-tér terebélyes házát sejtem a hajdani börtönnek, ami ugyan mostanság üresen kong, de leginkább hasonlít az emlékezetem képéhez. Meglehet, a raboknak nem látom a helyét, míg nem bekukkantok a hátsó udvarra, ahol szeneskamra- vagy húsfüstölő-szerűen állnak egymás mellett a celláknak tűnő lukak. A cellasor háta magas kőfal, az az utca fut a tövében, amelynek házai egyikében Kalev született. A szülői ház és a fiú számára készült épület szinte azonos kinézetű. Más, hasonló korú házak is olyasfélék; éjszaka, ha betérnék, vélhetném, nincs köztük különbség.

A híd alatt, a vízben három reflektor világítja meg a tenger üvegöld mélyét. Rákász evez a csónakján, s reflektor felett halad el. A víz rebbenékeny halrajoktól zsúfolt. A Murter-sziget neve honnan ered? S Tisnóé?

Az átelleni parton folytatom a helyszín azonosítását. A főtér és a Tudjman-tér között, a parton hat-nyolc épület, mindenféle gyors gazdagodás reményében ösz-szetákolt vendéglő üzemel bennük, egytől egyig érdektelenek.

S végül egy cseh bűvár műanyagszékes ivoldájában telepszem le, az akadémikus-költő háza tövében, tekintetemmel kóstálom az épületet, előnyeit és hátrányaikat latolgatom. A vinkovaci tulajdonos slaggal locsolja az utat, s hogy fölismer, máris behív. Állatorvos a szakmája, de fényképészetből tartja el a családját. S debitet, fehér, száraz és ízes bort ad, sok-sok jéggel, s éjjél is elmúlik, mire búcsúznak.

A kempingi hangyák tömege szállítómunkára vállalkozott. A fenyő- és a fűmagokat hordják egybe, valahová a földalatti üregükbe, a helyét, de még csak a bejáratát sem vagyok képes egyelőre fölfedezni. A fenyőmagot úgy emelik föl, hogy a repítő képlet ne sérüljön: a gyufafejnyi, raktárba hordott táplálékon virágszirom nagyságú vitorla mered, s ez szitakötőszárnyként billeg minden hangya hátán. Ilyen égnek meredő félszárnyú hangyától, lekerékített peremű törpe hajóvitorláktól hullámoz a sátor előtti föld, bár köztük néhány fűmag toklászatá dár-daként cipelő jószág is felbukkan. Mit sem törődnek a közójük taposó emberekkel.

A lakókocsit és két sátrat lakó német nagycsalád pedig reggeltől kezdve hurcolkodik. A szomszédok voltak, itt váltak néhány napra bejáratossá az életemnek abba a darabjába, amely a sáttáborhoz kötődik. Éjjel hallhatták a szuszogáso-mat, miként én is az övékét. Hangosak, mint mindig, piros és katonazöld ruhába öltözöttek amúgy, megszokhattam, s műanyag, stoplis, emelt talpú a cipőjük, egytől-egyig klaffognak. Több, mint egy napjukba kerül, hogy felszedjék és be-csomagolják a holmijukat. Este kezdik el, s a következő este még tart a pakolás. A motorcsónakjukat fölemelik a trailerre, elszörnyedve látom, hét-nyolc méter hosszú, a sztrádán különösen irtóznék tőlük. A mikrobuszuk is előáll, amelynek hátuljára hat kerékpárt erősít a felváltva böfögő, köpködő, fíngó úr. A mikrobusz extra hosszú, az apa vezeti majd, bár nem tudom, mit fog szólni, hogy vezetés közben nem nézheti a televízióját, amelyet a vezetőülés mellé, az anyósülésbe helyezett. A lakókocsiban fog utazni, látom, a két kamaszfiú, a hozzájuk tartozó két csuhészőke leányka, meg az anyjuk. Este, amikor elindulnak, úgy hallom, Pula irányába veszik az útjukat, eszerint csupán máshová telepítik magukat és az ülőgarnitúrával telepakolt tengeri járművüket.

Murter négy falva is bemutatja végül magát: olajfák és a hajózás emlékei, s persze az öböl, ahol fürödni lehet és kell is. Szép, lekerékített vízpart, minden oldalról hullámokhoz hasaló, lapos kövek, amelyek vizet szürcsölve napoznak. Az egykori olajfákból maradt, ugyan tőből lemetezett törzsek, de az újulatuk ember-

nyi magas. A kivágott s utóbb ismét művelés alá vont ligetek fölé nőtték a fenyvek. Azok se nagykorúak még, de természetesebbek az olajnál. Tegnap a fényképeken meghökkenve tapasztaltam, hogy ez a sziget száz éve kopár volt, az olajfákon túl nem nőtt rajta semmi fásszárú növény. A falvak lakói pedig a Kornati-sziget-csoport sok-sok lakatlan szigetén birkákat tartottak, fákat neveltek és halásztak. Ünnepnapokon feljártak a dombok tetején álló templomokba, imádkozni. Tisnóban négy templom is áll, azok közül csak kettő a parton, kettő a magaslaton.

A kegytemplomhoz vezető széles lépcsősoron most nincs tömeg. Legutóbb, éppen búcsújárás idején, nem lehetett találni egyetlen talpalatnyi szabad helyet sem. Ünneplőbe öltözött falusi emberek, iparosok, halászok kapaszkodtak fölfelé a templomhoz, sokan térden csúsztak, s lépcsőfokokként elmondtak el egy-egy imát. A hosszú, meredek lépcső két oldalán széles sávban lebetonozták az erdőt, arra a dimbes-dombos felületre is kirajzottak az emberek, s magukba temetkezve meditáltak, illetve imádkoztak. A tömeget most számomra az üres lépcsősor és az azt szegélyező kopár part jelképezi. Teljes testi valóságomban állok itt, és mégis, mintha máshol lennék, ezért mindenféle praktikákba kezdek, hogy magamat, mint hálóval halat, befogjam.

Tiziano szentképén két alak vehető szemügyre. Mária állva, köpenyben fogadja az elé térdelő pásztorlány hódolatát. A Szentanya köpenye kívülről a világmindenség színét viseli, ezért kék, belül pedig a karitászt értelmét közvetítő piros. A jelenet a derűs kék ég alatt, a szabadban játszódik, a háttérben egy fa, s egy kisváros tornyai, házai. A térdelő, kendővel bekötött hajú ifjú lány mezítláb, s ennek nincs értelme. El nem tudom képzelni, miért van csupaszon az a végtag – itt, ezen a talajon így nem lépkedhet senki.

A dombos háttérből azonban megértem, hogy a múlt század eleji fényképek tanúsága szerint miért volt a kép készült idején s egy évszázada is kopár a sziget, olyannyira, hogy minden foltjában látom a sovány karszt kiálló bordáit. A birka-tenyésztés tette tönkre a növényvilágot, hiszen a murteri pásztorok kivágták a fákat és felégették a bokrosokat, hogy azokon is fű nőjön állatállományuk számára. Állítólag a kisebb szigeteken a nyájukat egész évben magukra lehetett hagyni, a nagyobbakon se kellett folytonosan felügyelni, hiszen a karámok, amelyek a mai napig úgy néznek ki, mintha a szigetre egy óriás ráterítette volna óriási hálóját, amelynek hálósinege van, hogy két-három méteres kőfalból áll, a nyájukat egybekerítették. A murteri pásztor egyszerre halász is, paraszt is, kereskedő is. A kőből rakott karámfalakon és a birkák nélkül árválkodó egykori karámokban élnek most a fenyők, amelyeket szüntelen leifjoncozok, s az olajfák, amelyek ugyan évezredek, de a kecskerágás nyomait még így, harminc-negyven évvel utóbb is magukon viselik, és csak óvatosan eregetnek ki csonkra maradt magukból friss hajtásokat.

El nem tudom képzelni, kik rendelték meg az olajfestményt, a régiek, a tizenórák-e, vagy a Zadar és Sibenik között lakó földbirtokos nemesek, akik elmerész-

kedtek az Adria másik partjára is, Velencébe, Ravennába, sőt be Ferrarába és Firenzébe (amint onnan is jöttek ide, Vasari például a dubrovniki városkapu szépségét is megdicsérte). Tíjesnóban gazdálkodtak: Tiziano pásztorlányának talpa ugyanis nem kérges, de még csak nem is koszos. Ez a figura, de nem merném a kegyhelyen hangosan kimondani a gondolatomat, sosem őrzött birkát, látom a lábikráján, látom a lábfején és a talpán. Alakja, szenvedelme inkább a reneszánsz női misztikusaira hajaz, a maga fehér pruszlikjában, lábközépig lelógó, rózsaszínes ruhájában, csodára nyitott szemével.

A színhely azonban ismerős: a saját helyszínem. Kétségtelenül tiszói.

A fenyő a teljes éjszakán keresztül dobálja magáról száraz, kettős tűit. Reggel frissen hullt fenyőmagvakkal foglalatoskodnak, hogy előszivárogo a horizont egyetlen piros foltjából a fény, a hangyák, s a sok szitakötőszárny-nagy vitorlát az égnek meresztve hurcolják a termés ezreit különböző kőlapok alá. Nem egyetlen bolyuk van, hanem sok-sok kamrájuk. A szél megéled, de nem keletről, ahonnan érkezik a fény, hanem délről, a tengerről fut elő, s máris igyekszik tovább, elhagyja a szigetet, el a tenger belső öblét, s a szárazföldön, a hegynek felfelé kapaszkodva homályos foltokat kever az eddig áttetsző kék égboltra. Amint a szigetnek, a falunak, az utcának, ahol a ház áll, s a fának, amely rózsaszín virágokkal virágozik, a szélnek is van neve.

